

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.28>

Кріцак Іван Васильович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0003-3530-4269

АКТУАЛЬНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПОЛІЦЕЇСТИКИ: ДЕРЖАВНИЦЬКИЙ ТА ДУХОВНО-ЦІННІСНИЙ ВИМІР

ACTUAL CRIMINOLOGICAL THEORIES AS A GUARANTEE OF THE DEVELOPMENT OF MODERN POLICING: STATE AND SPIRITUALLY-VALUED DIMENSION

У статті розглядаються актуальні теорії розвитку сучасної кримінології, що є запорукою прогресивного розвитку суспільства. З огляду на те, що політична злочинність в умовах сьогодення набуває виняткового значення через корупційну складову, увага акцентується на поглибленому вивченні політичної кримінології. Насамперед йдеться про універсалізм та енциклопедичність кримінології, її міждисциплінарні зв'язки у нерозривному поєднанні таких концептів як податкова, економічна, поліцейська, електронна (цифрова) і, кримінологія – найбільш перспективний шлях розвитку кримінології. Наголошується на гуманності сучасної кримінології і необхідності розроблення нових теорій кримінології; незацікавленості політиків в еволюційному розвитку кримінології, коли спостерігається скорочення кількості годин в її викладанні; створюються перешкоди включення кримінологічної науки в освітні стандарти чи взагалі докладаються зусилля щодо виключення її з навчального процесу. Лейтмотивом статті є виховні цілі кримінології в контексті ціннісної складової, що покликані стати наріжним каменем сучасної юриспруденції, державно-політичної діяльності загалом. Наголошується, що в основі розвитку української кримінології повинні лежати традиційні духовно-культурні цінності, крапці надбання вироблені людством упродовж тисячоліть і засновані на генофонді нашого народу, святості його життя.

У зв'язку з цим, важливим є розгляд питань і процесів виникнення й становлення досі не звіданих граней розвитку кримінології шляхом її впливу на широкі маси існуючих класів суспільних відносин, а саме: формування благочестивих родових ліній, очищаючи генотип народностей від злодіянь і поганих помислів, формуючи перспективний концепт, – теорію криміногенності в кримінології крізь призму духовності, що в основі своїй має генні задатки народу, нації, роду, які потребує постійного вдосконалення та вихолощення недоліків і негативів, здобутих попередніми поколіннями та примножених власною гріховністю.

Ключові слова: кримінологічні теорії, корупційна складова, політична, економічна, податкова, поліцейська, інформаційна (цифрова) кримінологія, гуманістична та духовно-ціннісна спрямованість, кримінологія.

The article considers the main directions of development of modern criminology, which are the key to the progressive development of society. Given that political crime in today's conditions is of exceptional importance due to the corruption component, attention is focused on the relevance of an in-depth study of political criminology. First of all, it is about the universalism and encyclopedic nature of criminology in the inseparable relationship of such aspects of its development as tax, economic, police, electronic (digital), anti-corruption, and criminology as a new way of the progressive development of criminological science. Emphasis is placed on the humanity of modern criminology and the prospects of new criminologies; the disinterest of politicians in the evolutionary development of criminology, when there is a reduction in the number of hours in its teaching, creates obstacles to the inclusion of science in educational standards or even efforts to exclude it from the educational process. The leitmotif of the article is the actualization of the educational goals of criminology in the context of the value component, which should become the cornerstone of modern jurisprudence and public policy. Criminology should be based on traditional spiritual and cultural values developed by mankind over millennia and based on the gene pool of the Ukrainian people, sanctity of his life.

In this regard, it is important to consider the issues and processes of emergence and formation of new facets of criminology through its impact on the broad masses of existing classes of social relations, namely the formation of pious ancestral lines, thus clearing the genotype of atrocities and bad thoughts, forming the most promising concept – the criminogenic theory in criminology through the prism of spirituality, which is based on the genotype of the people, race, nation, which requires constant improvement and depletion of shortcomings and negatives acquired by previous ancestral lines and their own sinfulness.

Key words: criminological theories, corruption component, political, economic, tax, police, information (digital) criminology, humanistic and spiritual-value orientation, criminology.

Актуальність теми наукового дослідження.

Кримінологія як міждисциплінарна, професійно-орієнтована юридична наука пройшла довгий і тернистий шлях свого історичного становлення, розвитку, формування і утвердження, суспільного визнання. Подібно теорії держави і права, вона закладає концептуальні (фундаментальні) основи навчальних дисциплін кримінально-правового блоку, адже за своєю сутністю та спрямованістю найбільшою мірою містить у собі компоненти філософії як матері усіх наук. За таких умов перспективним є розроблення кримінології (кримінології), адже якщо на сьогодні в умовах відходу від державницького (силового) привілею, питання стосовно первинного виникнення права у співвідношенні з державою більш-менш вирішене (все ж є розбіжності стосовно писаного і неписаного права), тоді що виникає першим право чи релігія, як для теоретиків так і філософів права, скоріше й кримінологів досі залишається невідомим. Тут скоріше повинна виступити особистісна приналежність та відношення до релігійного вчення дослідників у науці.

Закладаючи в основу написання наукової статті державницький «господарницький» (від слова Господь, господарювати) підхід та духовно-ціннісну складову у кримінологічній науці як концептуальну, об'єднувальну основу всіх теорій (напрямів) правового і державницького вчення, погоджуємось з Я. І. Гілінським, який відзначає, що кримінологія є «неприсмною» наукою для влади і політиків, адже вона намагається розкрити вади діючої економічної, соціальної, політичної системи, що породжують злочинність; прагне виявити обставини та причини пияцтва, наркоманії, корупції, підліткової злочинності тощо [1, с. 14]. Звідси, **метою статті** є спроба узагальнення наукового матеріалу у даній царині досі не розроблених теорій (напрямів) розвитку кримінології, що забезпечить її актуалізацію та сприятиме перспективні розвитку, визначальною складовою якої були б духовно-ціннісні начала і, як результат, передовий економічний розвиток держави.

Не применшуючи ролі багатьох видатних кримінологів України, які зробили кожен свій, неоціненний внесок у розвиток кримінології, серед яких варто назвати І. М. Даньшина, О. М. Джужу, В. В. Голіну, П. Л. Фріса, В. М. Поповича, В. М. Дрьоміна, О. Г. Кальмана, В. І. Шакуна, В. О. Тулякова, Т. А. Денисову, С. Ф. Денисова, І. В. Козича, М. Г. Колодяжного та ін. у даному дослідженні акцентуємо увагу на представниках харківської юридичної школи, відомих професорах, серед яких: О. М. Бандурка, О. М. Литвинов,

Ю. В. Орлов. Так склалося, що вже понад десять років центром кримінологічної науки не лише у Харкові, як і в Україні, є Харківський національний університет внутрішніх справ. Про це, серед іншого, можна судити і за кількістю виданих наукових праць, в тому числі, і зокрема, монографії, кількості захищених кандидатських і докторських дисертацій з кримінології, що надто переважають і кількісні, і якісні показники будь-якої окремої наукової чи освітньої установи в нашій державі

Так, кримінологічна школа ХНУВС запропонувала понад 100 інновацій у кримінологічну теорію та практику протидії злочинності [2]. Розроблені нею інновації мають різний методологічний рівень – від окремих прийомів і принципів кримінологічного аналізу до технологій кримінологічного впливу. Типи кримінологічних інновацій за методологічними підставами можна поділити на: – принципи (науковості, продуктивності, раціональності, економічності тощо); – учення (кримінологічні евристика, герменевтика, інноватика, футурологія); – доктрини (модернізм, постмодернізм, діалектичний матеріалізм); – моделі (західна, соціалістична, ісламська, азійська); – поняття (кримінологічні визначення, категорії, дефініції); – підходи (історичний, ситуаційний, генеалогічний, статистичний); – технології (запобіжні, аналітичні, моніторингові, прогностичні, впливу); – форми оприлюднення (семінари, інноваційні проекти, курси); – методи, прийоми (системний, функціональний, структурний, моделювання, типологізація, порівняння). Приклади інновацій стосовно сфер кримінологічної діяльності: – ідеологія (гуманізація протидії злочинності); – конструювання (побудова якісно нової системи протидії злочинності); – проектування (оптимізація і модернізація національної системи запобігання злочинам); – управління кримінологічною діяльністю (типи замовників наукових проектів); – діагностика й оцінювання (типи наукових результатів: когнітивні, креативні, організаційні, комунікативні, ціннісно-сміслові тощо) [3, с. 63–65].

Виклад основного матеріалу. П. А. Кабанов дає найбільш повну класифікацію кримінологічних теорій (напрямів) наукових досліджень. *За територіально-національною ознакою кримінологічні знання можна систематизувати та класифікувати на такі види:* світова кримінологія, континентальна кримінологія (африканська, американська, євразійська, австралійська тощо), міжнародна регіональна (північноамериканська, південноамериканська, європейська, азіатська, південноафриканська, австралійська та новозеландська); національна кримінологія (ка-

надська, чеська тощо); національна регіональна кримінологія (штатів, округів, губерній, земель, республік, країв, областей та інших регіонів); кримінологія міської злочинності; кримінологія злочинності в сільській місцевості. *За обсягом кримінологічні знання у наукових цілях можна класифікувати наступним чином:* загальнотеоретичні напрямки (розділи) кримінологічних знань, галузі кримінологічних знань та приватні кримінологічні теорії, які суттєво відрізняються одна від одної не лише за обсягом, а й за змістом. *За змістом основні наукові напрями сучасної кримінології можна класифікувати як:* загальна теорія кримінології (загальна кримінологічна теорія або теоретична кримінологія), кримінальна антропологія, кримінальна етіологія (етіологія злочинності), кримінальна або кримінологічна віктимологія, мікрокримінологія, кримінологічна теорія попередження (протидії) злочинності. *За соціальними сферами життєдіяльності вітчизняні кримінологи виокремлюють у структурі кримінології цілу групу галузей та приватних кримінологічних теорій, за якими є значна кількість проведених досліджень та наукової та навчальної літератури:* сімейна кримінологія, економічна кримінологія, кримінологія податкової злочинності або податкова кримінологія, політична кримінологія, екологічна кримінологія, електоральна кримінологія, військова кримінологія, кримінологія масових комунікацій, кримінологія або богословська кримінологія, медична кримінологія. *Серед найбільш розроблених в теоретичному плані галузей можна виокремити приватні кримінологічні теорії:* ювенальна кримінологія, кримінологія жіночої злочинності (гендерна кримінологія), етнокримінологія, кримінопеналогія, пенітенціарна кримінологія, кримінологія організованої злочинності або мафіологія, кримінологія «привілейованої» злочинності, кримінологія корпоративної злочинності, спортивна кримінологія. *За методами дослідження основного предмета кримінології виокремлюють такі самостійні кримінологічні теорії:* порівняльна кримінологія, соціологія злочинності (кримінологічна або кримінальна соціологія, психологія злочинності, або кримінальна психологія), філософія злочинності (філософія кримінології), культуральна кримінологія, експериментальна кримінологія або дослідна кримінологія, кількісна кримінологія. *За засобами досягнення злочинних цілей наукові напрями кримінологічних знань можна класифікувати так:* кримінологія насильницької злочинності (вайолентологія), кримінальна армалогія (кримінологія зброї), терорологія або кримінологія тероризму,

кримінологія корупції (кримінальна корупціологія), кіберкримінологія. *За мотивацією злочинної поведінки наукові напрями кримінологічного знання можна умовно поділити на самостійні приватні кримінологічні теорії:* кримінологію корисливої злочинності (корисництво), кримінологію політичної злочинності, кримінологію необережної злочинності. Запропонована система класифікації кримінологічних знань, безперечно, не є остаточною та вичерпною. Вона постійно змінюється (трансформується), в ній з'являються нові структурні елементи, що визначаються новими соціальними явищами та процесами, а тому подальша систематизація та класифікація кримінологічних знань є одним із перспективних напрямів кримінологічних досліджень [4, с. 27–29]. Характеристика окремих теорій (напрямів) найкраще висвітлена у інших виданнях автора [5; 6]. Останні пошуки серед зарубіжних джерел дають можливість говорити про епідеміологічну кримінологію [7], яка сьогодні є досить актуальною для наукового розроблення у зв'язку з ковід-19, мавпячою віспою та іншими епідеміями, які очікують людство у майбутньому.

У рамках заявленого державницького підходу зосередимо увагу на окремих кримінологічних теоріях, як найбільш важливих для покращення соціально-економічного життя в країні. Однією із таких є **політична кримінологія**. Серцевиною глобалізаційних процесів є політика, і саме особистість політика з міркувань порушення норм, устоїв та цінностей, вироблених суспільством, викликає особливу зацікавленість. Так, П. А. Кабанов зауважує, що основним і самостійним напрямом розвитку кримінології є політична кримінологія, метою якої є вивчення особистості, що скоює політичні злочини, причин і умов таких вчинків, а найголовніше – вироблення заходів з протидії цьому негативному явищу [8, с. 31]. Значений політико-кримінологічний психотип особистості як явище і проблема досліджується в рамках саме політичної кримінології – відносно молодій галузі кримінологічної науки, яка наближається до свого тридцятиліття [9, с. 137]. Доречно підмітити, що політична кримінологія не новий, проте малодосліджений кримінологічний напрям. Так, у зарубіжних країнах вже давно існує підготовка фахівців за спеціалізацією «політичний кримінолог», зокрема такий диплом магістра можна отримати у Франції [10]. **Економічна кримінологія**. Треба пам'ятати, що невдало вибудована державна політика призводить до краху економіки та розвалу держави. Тут цікавою є позиція дослідника економічної злочинності

Ю. Н. Демидова, який говорить, що злочинність економічної спрямованості в соціально-бюджетній сфері являє собою зростаючий за кількісним і якісним ступенем суспільної небезпечності масив протиправних діянь, що посягають на гарантовані конституційні права громадян за соціальним забезпеченням, за віком, у разі хвороби, інвалідності, для виховання дітей, у сфері культури, науки, мистецтва, спорту та інших ділянках соціальних життів суспільства; вона ж підриває довіру населення до органів державної влади, призводить до зниження економічного зростання і рівня життя найменш захищених верств населення [11, с. 13]. Очевидно, саме економіка є запорукою прогресивного розвитку та процвітання держави. З цього приводу Ф. Рузвельт сказав: «Успішний бізнесмен ніколи не стане хорошим державним діячем, його єдиний інтерес – кишеня, а не народ». Зважаючи на те, що більшість вітчизняних політиків приходять до влади з метою наживи, вказаний спектр наукового аналізу потребує подальшого обґрунтування. Нині одним із найбільш перспективних напрямів освітньої підготовки майбутніх спеціалістів є симбіоз права та економіки. Умілі економісти та юристи зазвичай спроможні успішно здійснювати державне управління, розвивати мобілізаційну економіку та вивести її на передові рубежі. Твердження, що прибиральниця може управляти державою – помилкове.

Податкова кримінологія розвивається ось уже понад 25 років. Мабуть, жодна група злочинів у сфері економіки не зазнала такого ретельного і детального дослідження, як податкова злочинність. До сьогодні вона найбільше вивчена зі сторони філософії та економіки, одночасно надзвичайно велика увага присвячена їй науками кримінально-правового та адміністративного блоку. За даною темою захищені десятки дисертаційних досліджень у різних галузях. Як показує практика, у силу специфіки предмета дослідження до цих пір вказаний напрям і кримінологічний феномен перебуває на початках свого наукового пізнання. І проблем тут доволі багато. В останні десятиріччя їхня кількість лише збільшується. Вивчення податкової кримінології має відбуватися не лише з філософських, державно-правових, морально-психолого-педагогічних, а й економічно обґрунтованих позицій. Такий вектор наукових досліджень направлений передусім на стабілізацію та уніфікацію законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері оподаткування, а також на профілактику податкових правопорушень загалом. Водночас правила поведінки, що засновані на суворому дотриманні закону, наси-

лу уживаються в суспільстві, тому робота щодо розроблення податкової кримінології вимагає тривалого часу і ретельності, кропітливості, обережності, уважності, запозичення досвіду щодо проведення податкових реформ в економічно розвинених країнах світу. Така політика розрахована не на один рік і має враховувати розвиток як суспільства загалом, з його нігілістичним ставленням до безкінечної кількості прийнятих законів, так і недостатньо стабільні і реально прогнозовані економічні відносини. Розширення знань і введення в обіг поняття податкової кримінології як частини економічної та політичної кримінології не лише дозволить більш поглиблено вивчати податкову злочинність, особистість злочинця, але й унеможливить допущення податкових порушень й істотно знизить скоєння злочинів у сфері економічної діяльності [12, с. 52].

Поліцейська кримінологія. Професія поліцейського накладає відбиток на його особистості, свідомості, поведінці. Особливо небезпечними є вчинення злочинів саме поліцейськими, адже, працюючи багато років з криміногенним елементом, тією чи іншою мірою поліцейські вбирають в себе увесь негатив сучасного соціуму. З цих позицій поліцейська кримінологія потребує вироблення окремого напрямку наукового дослідження з метою визначення орієнтирів практичної та викладацької діяльності. Тут доречно говорити не лише про поліцейських, а й представників усіх правоохоронних та державних органів, котрі діють у тісній взаємодії та співпраці, особливо в руслі подолання корупційної складової. Так, С. С. Мірошніченко, особливу увагу присвятив дослідженню злочинів проти правосуддя. В обґрунтування необхідності розроблення поліцейської кримінології наголошує М. П. Клеймьонов: «Для того, щоб констатувати появу нового напрямку чи теорії наукового дослідження потрібно його обґрунтувати заради доцільності подальшого розроблення, особливо стосовно «нормативних» характеристик, своєрідного «сертифікату», який включає в себе специфічний предмет дослідження; комплекс цілей і завдань, що вимагають реалізації; понятійно-категоріальний апарат; дослідницькі парадигми і концептуальні підходи; емпіричну базу; стратегії рішень актуальних проблем. Подібного «сертифікату», заслуговує політична кримінологія, теорія організованої злочинності, економічна кримінологія, віктимологія, пенітенціарна кримінологія. Актуальною є розробка кримінології масових комунікацій. Навряд чи можна заперечити обґрунтованість підготовки навчальних курсів з кримінології для певних категорій слухачів, які б

називались «Військова кримінологія» чи «Поліцейська кримінологія» і т.д.» [13, с. 24]. Окремі міркування про необхідність розроблення поліцейської кримінології можна знайти у науковій статті А. Коваленка «Критерії ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності» [14].

Щодо необхідності розвитку інформаційної (цифрової) кримінології. Говорячи про ідеологію цифрового реформування правоохоронної системи. В. Е. Квашис та Ю. А. Случевська відзначають, що в роботі поліції надзвичайно важливою є стратегія використання і розвитку новітніх технологій. У ній повинні детально визначатися підстави втілення на практиці усіх технологічних досягнень. Подібний шлях сьогодні обрали Японія, США, ФРН та багато інших країн. Потреба таких трансформацій зумовлена специфікою роботи поліції. Привернення уваги до принципово нового сегменту прикладної кримінології є надзвичайно важливим, адже вказаний напрям вирізняється від інших «приватних» теорій найбільшою актуальністю і практичною значущістю. В умовах цифрового середовища збільшується загроза таких криміногенних чинників, як соціальна нерівність, безробіття, ускладнюються технології, спостерігається багатовимірність зовнішніх і внутрішніх конфліктів, підвищується потенціал тероризму тощо [15, с. 122–123].

Б. М. Головкін справедливо відзначає, що прорив у розвитку прикладної кримінології здійснять штучний інтелект, біотехнології і нанотехнології. Використання інноваційних розробок забезпечить прийняття швидких і правильних управлінських рішень, дозволить формувати громадську думку, впливати на погляди та настрої великої кількості людей, корегувати негативні елементи суспільної свідомості, швидко доносити до широкого загалу положення чинного законодавства і контролювати його дотримання. З-поміж іншого, цифрові технології сприяють побудові системи тотального контролю і механізму управління поведінкою людей у суспільстві. Невдовзі засобами штучного інтелекту, а також генної інженерії можна буде діагностувати психічні розлади, схильність до неправомірної і злочинної поведінки, класифікувати людей на групи за ступенем благонадійності, корегувати психофізіологічні вади людини, а також негативні риси характеру, що впливають на вибір протиправних форм задоволення повсякденних потреб та інтересів. Вчений вважає, що у майбутньому значення кримінології у вирішенні проблем людства лише зростатиме, а сфера застосування результатів кримінологічних досліджень розширюватиметься. На базі кримінології відбувати-

меться синтез галузевих знань про злочинність, форм і методів боротьби з нею. Розроблятимуться нові засоби та інструменти превентивного впливу на злочинність з метою захисту людей і майна від злочинних посягань [16, с. 181]. В контексті сказаного В. В. Голубош відзначає, що сингапурські вчені шокували світ, коли за допомогою застосування методу штучного інтелекту зуміли розпізнати злочинця за електронною системою. В умовах інформаційного суспільства розробляється нова концепція протидії злочинності, яка починає втілюватися на практиці. Вона виникла в Китаї, де вже створений електронний робот-суддя, і зосереджена на використанні технологій взаємодії людини і комп'ютера при розпізнаванні осіб. Тут слід згадати знамениту історію про серійну вбивцю, вчительку початкових класів Лао Жунчжі, яку декілька років назад поліції Китаю вдалось заарештувати. Вона підозрювалася в тому, що в 1996 році вчинила жорстокі вбивства 7 осіб і впродовж 20 років переховувалася у різних містах, зробила пластичну операцію, змінила ім'я. Однак була виявлена завдяки вказаним технологіям. І таких випадків сьогодні чимало [17].

Гуманістична чи духовно-ціннісна складова у кримінології? Безперечно, для ефективного дослідження кримінології треба визначити основоположні засади її подальшого розвитку. Серед таких слід виокремити гуманізм та духовно-ціннісні концепти розвитку суспільства, вироблені впродовж тисячоліть і засновані на надбаннях світової цивілізації. В обґрунтування гуманістичної сутності кримінології доречно навести приклад славнозвісного Цезаре Беккарія, який свого часу був у числі перших, хто виступав за скасування смертної кари. Він говорив: «У ті часи і в тих країнах, де були найбільш жорстокі покарання, здійснювалися і найбільш криваві і нелюдські дії, бо той же самий дух звірства, який водив рукою законодавця, керував рукою вбивці і розбійників» [18].

Ця теза підтверджує, що в більшості своїй злолом перемогти не можливо, його можна подолати добром. У наші дні вкрай рідко зустрінеш практичне втілення принципу універсального гуманізму і ненасильницького вирішення конфліктів. Водночас, нам вдалось віднайти цікавий приклад. Так, влітку 2017 року на поліцейську дільницю в Бангкоку увірвався чоловік, погрожуючи ножом молодшому сержанту Аніруту Малі. Поліцейський наказав всім покинути будівлю і почав розмовляти з нападником один на один. На записі з камери відеоспостереження видно, чим закінчилась їхня розмова: чоловік прибирає ніж, а поліцейський у відповідь його обняв. Цей випадок унікальний [19, с. 34].

Звичайно ж, бувають виключення із правил. В японському фільмі «Легенда про Нараяме», що свого часу сколихнув публіку, розповідається оригінальна історія, котра заставляє замислитись. У ній розгортається логіка дій і характер реакції соціуму на негативну інформацію. Наглядно показано, як у страшній печалі життя позаминулого століття в покинутому японському селі проходить розправа жителів над злодієм і його сім'єю за викрадений ним у сусідів качан капусти. Далекі від кримінології як науки про злочинність, сільські мешканці дізнавшись, що саме він викрав капусту, направили до нього людину, яка застала родину злодія за її поїданням, завівши з ними приємну розмову, в той час як у селі йшла незрозуміла інтенсивна робота – плели сітку, готували довгу палицю, подібну до жердини, копали велику яму і т. д. Зрештою, показовим є момент, коли велика група людей увірвалася в помешкання злочинця, руйнуючи і ламаючи все на своєму шляху. Вони почали відловлювати всіх членів сім'ї злодія, а також маленьких дітей. Уся сім'я була закинута в сплетену сітку, підвішену на довгу жердину, і жителі села на плечах привселюдно понесли весь цей нестямно кричущий живий вантаж до тієї ями, навколо якої їх чекали 15-20 чоловік з лопатами. Сітка з сім'єю злодія була спущена з жердини в приготовану яму, і вся ця група почала швидко закопувати в неї сім'ю злодія. Ще деякий час з неї чулися несамовиті крики і передсмертні виття, потім все стихло і були чутні лише постукування лопат і зосереджене дихання працюючих... Через кілька хвилин робота була закінчена, і люди мовчки розійшлися по домівках ... У сцені був цікавий момент, коли невдаха-злодюжка годує викраденою капустою свою дитину, любовно і ласкаво дивлячись йому в очі... [20, с. 164–165]. Вказану розповідь можна трактувати з різних позицій, однак в даному випадку хочемо акцентувати увагу на особливій ролі подальшої гуманізації кримінології з виходом на більш простору наукову площадку високодуховності життя, праведності та святості людських станів з виробленням нових, альтернативних видів покарань, відходу від знаменитого історичного «закону про десять колосків» в нинішніх його проявах, коли корупціонери великого масштабу процвітають, а окремі особи за незначні злочиння відбувають покарання, переступивши межу закону через скрутне матеріальне становище чи з інших причин.

В даному випадку пропонуємо застановитися над духовним началом особистості, її вчинках, що мають особливе значення у сучасному цивілізованому світі. Як зазначають окремі криміно-

логи, варто глянути на проблему більш широко, звернувшись до розкриття справжньої суті особистості в аспекті духовно-культурного начала та цінностей, вироблених людством: «Можливо, вся справа в Душі (Духовності)? Чи існує вона реально і як впливає на поведінку, в тому числі злочинну? А можливо, сутність особистості людини – в духовному (доброму) началі, без Зла? Зло, все ж таки, – не сутнісна властивість, а своєрідна матриця, привнесена з минулих життів деструктивними силами. Якщо погодитися з цим твердженням, тоді чи можна сказати, що справжність людини може затінюватися (витіснятися) тим або іншим ступенем зла як чужої людській сутності властивості? Виходить, що за рівнем духовного наповнення людей можна поділити на: а) особистостей з великої літери, у яких духовне начало переважає і які не сприймають протиправного шляху досягнення своїх цілей; б) людей – носіїв деструктивного начала («нестійкі злочинці»), які, так би мовити, конфліктують з Душею; в) нелюдів («злісних злочинців») – носіїв глибокої і стійкої антигромадської установки, в яких від Душі – лише залишкові сліди. Завдання ж педагогіки та кримінології мають полягати в очищенні Душ від деструктивної скверни, в поверненні особистості до її духовних першооснов. За своїм соціальним змістом кожна людина – продукт соціуму, а по суті – носій Духа (частки Бога / Космічного Розуму і т.д.). Можливо, кримінології пора включити до свого предмету сутність особистості в цьому аспекті?» [19, с. 35].

За словами Е. Тарновського, **кримінотеологія** – це галузь кримінологічних знань про релігійну злочинність [21], і злочинну поведінку, її типи, підтипи, показники, теологічні межі, закономірності, причини та умови, профілактику та інші форми впливу, а також кримінологічні параметри релігійних явищ – релігії та злочинності в історії та політиці; ієрархії, функцій, ритуалів, протиріч, парадоксів різних релігій та їх проявів у злочинності; характеристики віруючих та атеїстів за їх кримінальною спрямованістю [22, с. 162]. Не противляться такому статусу даного наукового спрямування й інші спеціалісти [23, с. 259–304]. Очевидно, важливою є актуалізація та доцільність розроблення духовно-ціннісного підходу в кримінологічній науці, так званої кримінотеології як протипаги сучасній гуманно-особистісній концепції заснованій на гріховному лібералізмі, що неодноразово переходить існуючі межі розумності та дозволеного і, загалом, пропагує руйнівні засади суспільства. Тотальна гонитва за збагаченням, насильство і садизм, штучний інтелект зумовлюють

необхідність критичного підходу і трансформування навколишньої дійсності, звернення до влади Бога на Землі, щоб направились «стопа людини» від погрішностей і важких гріхопадін до Вічності, спасіння. Способів вирішення проблем злочинності безліч, але, можливо, це один із найбільш правильних шляхів, яким повинна крокувати нинішня кримінологічна наука. Наукові дослідження, як правило, вибудовуються на обґрунтуваннях, що всякий злочин є проявом аморальності особистості, суспільства, а духовне начало в людині не завжди враховується. Йдеться, коли особа злочинця піддається впливу не лише з боку держави та її законів, але й з позицій релігії, де мимоволі хибний шлях стає неприйнятним. Безпека суспільства і держави засновується на високих духовно-моральних засадах, які полягають у підвищенні ступеня досконалості, усіякому протистоянні девіантності поведінки, де існує баланс між особистою свободою, вихованістю, власною совістю та межею дозволеного, щоб знову не порушити крихкий пласт хтивої природи людини до спокус і задоволення пристрастей. Саме тут пролягає тонка межа між правами і свободами людини, суспільними інтересами.

Актуалізація розвитку кримінології шляхом розроблення криміногенної теорії наукових досліджень крізь призму духовно-ціннісної парадигми. Розмірковуючи над різноманітністю наукових концепцій у кримінології, психотип злочинця викликає особливу зацікавленість в сьогоденних умовах, а саме, що спонукає людей вчиняти протиправні дії: пережиті психологічні травми чи, можливо, інші обставини, які завели в безодню злодіянь. Детальний аналіз сучасної злочинності активно сприятиме цим процесам в аспекті вивчення особистості злочинця. Зважаючи на розвиток сучасних інформаційних технологій, такий психотип є прихованим та малодослідженим. Важливо виявити умови, в яких злочинність найкраще розвивається і продукує, що допоможе протистояти конкретним видам злочинів. Необхідно працювати на профілактику та соціалізацію осіб, особливо тих, які вже відбували покарання у місцях позбавлення волі. Визначивши психотип особистості, можна виробити оптимальну манеру спілкування зі злочинцем, особливо небезпечним рецидивістом чи з пересічною людиною. Саме тому поліцейський, окрім професійних та особистих якостей, повинен бути хорошим психологом та вміти комунікувати з криміногенним елементом, попередити маргінальну поведінку, адже в будь-який час правопорушник може переступити межу закону, і поліція повинна відслідковувати

такі процеси. Наукову зацікавленість також викликає конформістська поведінка неповнолітніх, основним принципом якої є «роби так, як роблять інші», які в останні роки відзначаються особливо жорстокістю вчинення злочинів. За словами В. В. Голіни, якщо людина народжується з музичними здібностями, то закономірно, «ген злочинця» теж не може передаватися людині спадково. Непоодинокими є випадки, коли діти унаслідують від батьків негативні риси, наприклад, властивість красти чи легковажну поведінку [17, с. 14]. Перехід у сферу заглибленості родових ліній, яка найкраще відображена у священному писанні і переданні, втілення духовних смислів історії в сьогоденні, коли за вчинене зло неодмінно буде відплата, з іншого боку високодуховна свідомість, – загалом створюють сприятливу атмосферу для благочестивих станів соціуму. Особливе значення у теорії криміногенності займають родові начала із найдавніших часів, починаючи від древніх цивілізацій, їхніх трансформацій, а також новозавітної ери подолання злочестя на якісно інших принципах аніж відплата. Такі благочестиві стани і процеси безпосередньо відображаються на формуванні долі держав, окремих особистостей. Це безперечно складні діагностичні питання прогнозів, які потребують свого детального вивчення в умовах сьогодення.

Висновки. У своїх наукових переконаннях ми дотримуємось позиції, що духовна сутність особистості має стати домінуючою у всіх аспектах розвитку кримінології та юриспруденції загалом. Дослідження державно-правової сторони кримінологічної науки, її ролі та впливу на зменшення злочинності, а також аналіз окремих напрямів кримінології дає підстави говорити, що кримінологія як соціально орієнтована юридична наука філософського (богословського) спрямування прагне подолати у світі зло, використовуючи різноманітний арсенал способів боротьби з ним. Особлива зацікавленість влади якраз і має проявлятися у всіякій підтримці та розвитку кримінології, адже вона намагається розкрити усі погрішності сучасного соціуму з позицій права, Божественного Закону як найвищого мірила справедливості. Важлива місія у цій площині покладається на спеціалістів-кримінологів, які повинні актуалізувати її в медіапросторі, наприклад, читаючи широкомасштабні відкриті лекції для різних аудиторій, даючи інтерв'ю тощо. Цим вдасться утвердити ціннісне значення науки для соціуму. Основний орієнтир сучасної кримінології повинен спрямовуватися на формування молоді кримінологічної еліти суспільства. Своїми знаннями, лекціями, широтою світоглядного мис-

лення слід настільки зацікавити майбутніх науковців, щоб найближчим часом вдалось вивести кримінологічну науку на якісно нові щаблі її розвитку.

В жодному разі не применшуючи актуальність багатьох теорій наукового дослідження кримінології, все ж, оновоположними ідеями та векторами її подальшого гуманістичного розвитку має стати духовно-ціннісне праворозуміння, вироблене тисячоліттями існування соціуму, засноване на десяти Заповідях Божих. Мірилом глибинних процесів дослідження кримінології є добра обізнаність і знання рівнів високодуховного життя з необхідністю подальшого розроблення нових технік конструювання правових норм, створюючи апробацію використання альтернативних видів покарань, виявляючи, тим самим, їхні можливості, типи експериментальних методик впливу на свідомість людини заради формування поведінки законо-правослухняності, розширюючи обізнаність людини у найрізноманітніших галузях і сферах суспільного життя. З іншого боку, самі суспільні відносини постійно змінюються, отримують інноваційний посыл та імпульс розвитку, що зумовлює особливу потребу у їхньому врегулюванні. Так, сьогодні можна говорити про виникнення таких кримінологічних напрямів, як правоохоронна кримінологія, державницька кримінологія та ін., водночас науковий поступ сучасної кримінології має відбуватись шляхом систематизації (чіткої структуризації) всього накопиченого матеріалу у відповідності до визначених критеріїв. Тенденція до одночасної уніфікації

та диференціації напрямів дослідження кримінології має бути основоположною.

Таким чином, кримінологія – не просто фундамент слідчої, судової, оперативно-розшукової, адвокатської, нотаріальної діяльності. Її архітектоніка набагато вища і подібна мистецтвознавчій експертизі, де вимагаються знання найтонших деталей правової і суспільної обізнаності з метою практичного впровадження досягнень духовної сфери у суспільствознавство з подальшим юридичним оформленням відповідних питань, які потребують відповідного врегулювання чи громадського та суспільного впливу (розголосу) з метою приведення суспільних відносин у норму. Відповідна юридична техніка із духовно-наукових сторін дає знання набагато всеосяжніші, які залучаються, виробляються кримінологією з перспективою поступового трансформування суспільної сфери у руслі благочестя, формуючи тим самим систему знань з новими духовно-ціннісними, об'єднувано-інтегративними якостями. Така обізнаність необхідна для використання і викристалізації знань у конструюванні кримінально-правових норм, санкцій і політики держави; для проведення фундаментальних досліджень, коли відповідні результати стають визначальними для формування ідеології правоохоронних структур, а відповідно і впливів на злочинний світ, створюючи загальну високодуховну громадську свідомість та суспільну атмосферу, приймаючи найбільш обґрунтовані і правильні процесуальні рішення у досягненні та встановленні істини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гишинский Я. И. Криминология: теория, история, эмпирическая база, социальный контроль. 2-е изд., перераб. и доп. СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2009.
2. Велика українська кримінологічна енциклопедія. У 2 т. / редкол.: В. В. Сокуренько (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін.; наук. ред. О. М. Литвинов. Харків : Факт, 2021.
3. Литвинов О. М. Орлов Ю. В. Кримінологія «свого» часу: наукові розвідки; Кримінол. Асоц. України. Харків : Право, 2021. 316 с.
4. Кабанов П. А. Криминологическая таксономия: понятие, содержание, таксономические единицы и основания их группировки. *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*. 2007. № 1-2. С. 25–29.
5. Кабанов П. А. Структура криминологических знаний: диалектика развития и современное состояние : Лекция. Нижнекамск : Нижнекамский филиал МГЭИ, 2005. 39 с.
6. Кабанов П. А., Магизов Р. Р. Современная криминология как наука и учебная дисциплина. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2017. 104 с.
7. «Epidemiological Criminology»: Coming Full Circle Timothy A. Akers, Mark M. Lanier *Am J Public Health*. 2009 Mar; 99(3): 397–402. doi: 10.2105/AJPH.2008.139808 PMID: PMC2661436 URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2661436/>
8. Кабанов П. А. Политическая криминология : Программа курса. Действующий проект. Нижнекамск, 1998. С. 14; Его же. Политическая криминология : Учебные материалы. Нижнекамск, 1998.
9. Кабанов П. А. Электоральная криминология как частная теория российской политической криминологии: возникновение и становление. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия : Право*. 2003. № 1. С. 136–140.
10. Маляр А. Кримінологія – це анатомія злочинності 29 жовтня 2013. *Політком* (Бюлетень). URL: <https://politcom.org.ua/kriminologiya-tse-anatomiya-zlochinnosti/>

11. Демидов Ю. Н. Проблемы борьбы с преступностью в социально-бюджетной сфере. М., 2002.
12. Истомин П. А. Налоговая криминология как часть криминологии экономической. Юридические исследования. 2013. № 2. С. 49–52.
13. Клеймёнов М. П. Спортивная криминология. Уголовно-правовые аспекты борьбы с преступностью в сфере спорта : мат-лы всерос. науч.-практ. конф. (18 марта 2011 г.). Омск : Омская академия МВД России, 2011. С. 21–27.
14. Коваленко А. Критерії ефективності криминологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 3. С. 309–313.
15. Квашис В. Е., Случевская Ю. А. О новой теории прикладной криминологии: рецензия на учебник В. С. Овчинского «Криминология цифрового мира». *Общество и право*. 2018. № 1 (63). С. 122–124.
16. Головкін Б. М. Теперішнє і майбутнє криминології. Проблеми законності. 2020. № 149. С. 168–184.
17. Голубош В. «Шлях у криминологічну науку найбільш перспективний для ефективної боротьби зі злочинністю». Івано-Франківська область, 2020. URL: <https://if.npu.gov.ua/news/zagalna-informacziya/volodimir-goluboshshlyah-u-kriminologichnu-nauku-najbilsh-perspektivnij-dlya-efektivnoji-borotbi-zi-zlochinnistyu/>
18. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях // URL: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Bekkar/_04.php
19. Номоконов В. А., Судаковая Т. М. Криминология будущего – позитивная криминология? *Lex russica (Русский закон)*. 2018. № 9 (142). С. 29–38.
20. Фадеев В. Н. О соотношении классической, неклассической и глобальной криминологии. *Вестник Московского университета МВД России*. 2013. № 6. С. 162–169.
21. Тарновский Е. Религиозные преступления в России. *Вестник права*. 1899. № 5. С. 1–25.
22. Старков О. В., Башкато Л. Д. Криминология: религиозная преступность. СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004.
23. Касторский Г. Л. Основы криминологии. Преступность среди социальных подсистем. Новая концепция и отрасли криминологии / Под ред. проф. Д. А. Шестакова. СПб., 2003.